T.C. EFELER BELEDİYESİ

ÇAYYÜZÜ MAHALLESİ

FATMA KOÇAK

T.C. EFELER BELEDİYESİ KÜLTÜR YAYINLARI : 8

T.C. EFELER BELEDİYESİ

ÇAYYÜZÜ MAHALLESİ

FATMA KOÇAK

T.C. EFELER BELEDİYESİ KÜLTÜR YAYINLARI : 8

T.C. EFELER BELEDİYESİ KÜLTÜR YAYINLARI : 8

1. Baskı / MART 2018

Bu eserin tüm hakları T.C. Efeler Belediyesine aittir.
İzinsiz kopyalanması, yayınlanması yasaktır.

Kapak Fotoğrafı
Çayyüzü Şehitliği

Editör
Abdulkadir BAŞ

Sanat Tarihçi
Fatma KOÇAK

Grafik Tasarım
Ömer Faruk DEDEELİ

Basım Yeri

Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır.

M. Atatürk

Büyük ve rengarek bir mermer sütunu andıran Anadolu, atalarımızdan bizlere kalan en büyük mirastır. Bu mirası korumak ve gelecek nesillere aktarabilmek adına ilke edindiğimiz dostluk, kardeşlik, barış, vazgeçilmezlerimizdendir. Yaşadığımız toprakları ve sahip olduğumuz değerleri korumak, hepimize düşen görevler arasındadır. Dolayısıyla öncelikle yaşadığımız yerleri tanımak, doğal, tarihsel ve kültürel değerlerimize sahip çıkmak oldukça önem taşımaktadır.

6360 sayı 06.12.2012 tarihli "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kapsamında kurulan Efeler Belediyesi, 01.04.2014 tarihinden itibaren hizmet vermeye başlamış ve 56 köy mahalle olarak belediyemize bağlanmıştır. Efeler Belediye Başkanlığı olarak ilçemizin her alanda gelişmesi için yoğun çalışma içindeyiz. Bu çalışmalardan birisini de kültürel ve tarihsel araştırmalar meydana getirmektedir. İlimiz bünyesinde, ilçemiz sınırları dâhilinde büyük bir tarihi geçmişe sahip olduğumuzu biliyoruz. Tarihimize ışık tutacak tüm çalışmaları takdirle izliyor ve destekliyoruz. Amacımız kentimize kültür öncelikli bir vizyon

kazandırmaktır. Bu bağlamda belediyemize bağlı Çayyüzü Mahallesi hakkında elinizdeki kitapçığı hazırladık. Kitabımız günümüze ulaşılabilen yazılı-sözlü kaynaklar ve yerinde incelemelerle meydana getirilen, emek verilmiş bir eserdir. Amacımız kurumsal anlamda kültürümüze küçük bir katkı sağlamaktır. Belediyemize bağlı diğer mahalleler için de yayın yapma amacıyla araştırmalarımızı sürdürmekteyiz. Öğreneceğimiz her bilgi, bizi geçmişimizle bütünleştirecek ve geleceğimize ışık kazandıracaktır.

Çayyüzü Mahallesi'ne ilişkin tarihsel veriler yeterli olmamakla birlikte Osmanlı Dönemi'ne ait kayıtlarda geçmesi önem taşımaktadır. Bir zamanlar İzmir ili Ödemiş ilçesine bağlı iken bulunduğu konumdan dolayı Aydın'a bağlanması da stratejik noktada yer aldığını göstermesi bakımından değerini arttırmaktadır. Yörede günümüze ulaşan sivil mimarlık örnekleri, kırsal mimarinin geleneksel olarak bölgede de uygulandığını ortaya koymaktadır. Ne yazık ki kültür mirasımız bilinçli/bilinçsiz şekilde özelliklerini kaybetmektedir. Elinizdeki kitap, kültür mirasımızı koruma adına da bir farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Bu yayının hazırlanmasının bir başka amacı, Milli Mücadele Dönemi'nde ülkemizin ilk şehitliğinin oluşturulduğu ve ilk anıtın dikildiği Çayyüzü Şehitliği'nde meftun aziz şehitlerimize vefa duygumuzu ifade etmektir. Unutmamalıyız ki, vatanımızda bedeli ödenmemiş bir tek çakıl taşı dahi yoktur. Şehitlerimizin ruhu şad olsun. Toplumsal belleklerimizin canlandırılması için böyle yerlere sık sık ziyaretlerde bulunulması, vatanımızın bir karış toprağının değerini anlamak için fazlasıyla yetecektir.

Her mahallemiz için hazırlamayı düşündüğümüz çalışmaları yürüten ekip arkadaşlarımıza çok teşekkür ediyorum. Vatandaşlarımızı saygılarımla selamlıyor, kültürel mirasımızı koruma yolunda önemli görevlerimiz olduğunu bir kez daha belirtmek istiyorum.

M. Mesut ÖZAKCAN
T.C. Efeler Belediye Başkanı

Çayyüzü Mahallesi Havadan Görünüş
(Aşkın YEĞİN Arşivi)

EFELER İLÇESİNİN
KISACA COĞRAFİ DURUMU VE TARİHÇESİ
METİN: MÜKERREM KÜRÜM

Ege Bölgesi'nde yer alan Aydın ili, kuzeyinde İzmir ve Manisa, batısında Ege Denizi, doğusunda Denizli, güneyinde Muğla ile çevrilidir. Akdeniz ikliminin etkisinde kalan şehir, Büyük Menderes Nehri sayesinde tarım açısından zengindir; pamuk, zeytin, incir, kestane, tütün, narenciye başlıca tarım ürünlerindendir. Kentin merkezi Efeler ilçesinde geçmişin en eski izlerine Dedekuyusu (Deştepe) Höyüğü'nde rastlanmaktadır.

T.C. Efeler Belediyesi İlçe Sınırlarını Gösterir Harita
(T.C. Efeler Belediyesi Arşivi)

Buluntular, Dedekuyusu Höyüğü'nün tarihini MÖ4500 yıllarına kadar indirmektedir. İkinci eski yerleşim, MÖVIII. yüzyıla kadar tarihinin belirlenebildiği Tralleis antik kentidir. Trakya'dan göç eden Tiral kabileleri tarafından Tralleis'in kurulduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Tralleis, XIII. yüzyılın sonunda Türkler tarafından fethedilmiş, ancak depremlerin yarattığı ağır tahribat ve muhtemelen su yetersizliği nedeniyle iskân edilmemiş, antik kentin güney eteklerine yerleşilmiştir. Aydın, XIV. yüzyılın ilk çeyreği içinde Aydınoğulları Beyliği'nin, XV. yüzyılda ise Osmanlıların eline geçmiştir. Fatih Dönemi'ndeki tahrir defterlerinde (1451 tarihli) Aydın'ın yedi mahalleden ibaret bir kasaba ve yaklaşık 970 nüfuslu olduğu belirtilmektedir.

1530 yılında kentin nüfusunun azaldığı ve mahalle sayısının altıya indiği anlaşılır. XVI. yüzyılın sonu ile XVII. yüzyılın başlarında Aydın'ın/Efeler 'in kentsel gelişimi artmış, mahallelerin sayısı XVII. yüzyılın ikinci yarısında yirmiye çıkmıştır. XVII. yüzyıl Osmanlının en karışık olduğu dönemlerden birisidir. Celali İsyanları adıyla tarihe geçen ayaklanmaların yaşattığı sıkıntılar nedeniyle halk köylerden kentlere göç etmek zorunda kalmıştır. Aydın'ın XVII. yüzyılda yaşadığı diğer kötü olay, büyük can ve mal kaybına yol açan 1653 yılı depremidir. Tüm bunlara rağmen kent, ticaretle kendini toparlamaya çalışarak gelişimini sürdürmüştür. 1671 yılında kente gelen Evliya Çelebi, mahalle sayısının 26 olduğuna değinir. 1678 yılında kent 22 mahalle ve iki gayrimüslim cemaatten ibarettir. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda kentin büyüdüğü ve özellikle XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Aydın'ın eyalet merkezi sıfatını almasıyla gelişimin devam ettiği anlaşılmaktadır. 1844 yılındaki temettuat sayımında kent merkezinde 24 mahalle bulunduğu, bunlardan 21'inin Müslüman diğerlerinin gayrimüslim olduğu vurgulanmıştır. 1845 yılında Aydın'da aşiretler iskân edilmiştir. XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra mahalle sayısı 27'dir. 1856 senesinde inşasına başlanan Aydın-İzmir demiryolu 1866'da işletmeye açılmış, bölgenin ticari açıdan canlanması sağlanmıştır. 1899 yılında Aydın'da şiddetli depremlerden birisi daha yaşanmış, Aydın il genelinde maddi ve manevi anlamda büyük kayıplar vermiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti üzerinde yarattığı bunalımın ekonomik ve sosyal anlamda ülkenin tümüne yansıdığı aşikârdır. Sıkıntılardan payını alan illerden birisi olan Aydın, 27 Mayıs 1919 gününde Yunan işgaline uğramış; devlet eşkıyalarla uğraşırken bir de işgale karşı mücadele vermeye çalışmış, sorunun üstesinden gelebilmek için Yörük Ali Efe, Demirci Efe gibi efelerin bir kısmı ile anlaşma yoluna gitmiştir. Kent 30 Haziran'da kısa bir süre için işgalden kurtarılmış ise de 4 Temmuz'da yeniden Yunanlılar tarafından ele geçirilmiş, nihayetinde 7 Eylül 1922'de Yunanlılar Aydın'dan çıkarılmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra Aydın'ın imarına girişilmiş, kentin gelişimi sağlanmaya çalışılmıştır. Günümüzde şehir anayollar boyunca büyümesini sürdürmektedir. Aydın kenti, tarihi, turizmi ve tarımı ile Batı Anadolu'nun en önemli şehirleri arasında yerini tescillemiştir.

ÇAYYÜZÜ MAHALLESİ
COĞRAFİ DURUM VE TARİHÇE

Çayyüzü Mahallesi, Ege Bölgesi'nde, Aydın ili, Efeler ilçesinin kuzeydoğusunda, kuzey-güney ve batı yönlerinde eğimli alan üzerine konumlanan bir verlesimdir.

Çayyüzü Mahallesi'nin Uydudan Görünümü (Murat Çayırlı Arşivi)

Çayyüzü Mahallesi'nin Haritası (Ölçek 1/25000)

Çayyüzü Mahallesi Kuzey Yönünden Görünümü

Mahallenin ilçe merkezine uzaklığı 32,8 km'dir.

Çayyüzü Mahallesi Güney Yönünden Görünümü

Ulaşımın karayolundan kolaylıkla sağlanabildiği Çayyüzü, Terziler, Musluca, Aşağıkayacık mahalleleri ile komşudur.

Bölgenin tümünde olduğu gibi, Akdeniz ikliminin etkisi altında kalan mahallede yazlar sıcak ve kurak, kışlar yağışlı ve ılık geçmektedir. TUİK verilerine göre mahalle nüfusu 293'tür (www.tuik.gov.tr). Yaşayanlarının başlıca geçim kaynaklarını tarım (zeytin, incir) ve hayvancılık oluşturmaktadır.

Çayyüzü Mahallesi'nin ismi ve tarihçesine ilişkin yeterli veri mevcut değildir. Bir kısım kaynakta mahallenin önceki adının Ahatlar şeklinde kullanıldığı, 1967 yılında Aydın'ın Merkez ilçesinin Umurlu Bucağı'na bağlı olduğu belirtilmektedir.

Aydın ili sınırları içerisinde Ahatlar adını taşıyan diğer bir mahalle, Köşk ilçesine bağlı Ahatlar Mahallesi'dir (Gökbel-Şölen, 1936, 284). Mahalle sakinleri köyün kuruluşu hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Çayyüzü Mahallesi'nin Yunan işgalinden önceki adının Ahatlar olarak geçtiği, köyün esas kurulduğu yerin Ahatlar adı verilen yukarı mahalle olduğu belirtilir. Ahatlar ismine araştırmalarımızda rastlayamadık. Ahatlar'da yaşayan köy sakinlerinden küçükbaş hayvanı olanların Terziler Mahallesi'ne, büyükbaş hayvanı olanların ise Çayyüzü Mahallesi'ne yerleştiği belirtilmiştir. Çayyüzü adının ise çay kenarına kurulduğu için verildiği ifade edilmektedir. Yerleşim, Aşağı, Orta, Yukarı mahalle isimleri ile üç bölüme ayrılmıştır. Günümüzde Ahatlar olarak geçen mahalleye Yukarı Mahalle, muhtarlığın olduğu alana ise belli bir dönem Rumların yaşamasından dolayı, Gavuroğlu Mahallesi Sağıroğlu Mahallesi adı verilmiştir. Şehitliğin bulunduğu mahalleye ise kavak ağacının olmasından dolayı Kocakavak Mahallesi denilmiştir. Köy sakinlerinden Kazım Şahin, 1950 yılında eline geçen mühürde köyün adının Ahatlar Çayyüzü şeklinde yazıldığını öne sürmektedir. Ne yazık ki mühür kaybolmuş, bilginin doğruluğu teyit edilememiştir.

Çayyüzü, Rumi 1307/ Miladi 1889-1890 yılına ait Aydın Vilayet Salnamesi'nde İzmir'in Ödemiş Kazası'na bağlı olduğu anlaşılmaktadır;

köyün nüfusu 90, hane sayısı 16'dır (Cavid, 2010, 428). Rumi 1312/Miladi 1894, Rumi 1313/Miladi 1895, 1314/Miladi 1896, Rumi 1315/Miladi 1897, Rumi 1316/Miladi 1898, Rumi 1324/Miladi 1908, Rumi 1326/Miladi 1910-11 Salname-i Vilayet-i Aydın'da (İzmir Vilayet Salnamesi) yerleşimin Aydın merkez kazasına bağlı olduğu ve Çayyüzü köyü olarak geçtiği görülmektedir.

Çayyüzü Mahallesi, Milli Mücadele'de Aydın'da ülkemizin ilk şehitliğinin oluşturulduğu ve şehitler abidesinin dikildiği yer olması açısından önemlidir. (Yayının devamında bu dönem ayrıca vurgulanacaktır).

Çayyüzü Köyü'nün Ödemiş'ten ayrılıp Umurlu Kasabasına bağlanmasına dair gerekçeli tasarı dönemin İçişleri Bakanı Hilmi Uran tarafından 24 Ağustos 1944 tarihinde Başbakanlığa sunulmuştur (Şaşmaz, 2010, 153).

Aydın'ın Büyükşehir niteliğine kavuşması ile köyler mahalle statüsüne alınmış ve 1967 yılında köy olarak kayıtlara geçen Çayyüzü, 2014'te Efeler ilçesine bağlı Çayyüzü Mahallesi şeklinde anılmaya başlanmıştır.

Milli Mücadelede Çayyüzü:

Aydın ili, Efeler ilçesine bağlı Çayyüzü Mahallesi, Aydın'ın Kurtuluş Savaşı zamanında adı ön plana çıkan köylerden birisidir. Aydın'ı işgal edenlere karşı Milli Aydın Karargâhı kurulmuştur. Bu karargâh Yörük Ali Efe'ye bağlı olup Üsteğmen Zekai (Kaur) Bey tarafından komuta edilmiştir.*"Milli Aydın Alayı, 22 Haziran 1920'de başlayan Yunan genel saldırısına kadar geçen bir yıl boyunca işgal ordusuna karşı yürekten ve kahramanca direnerek vatan topraklarının kolayca teslim olmayacağını işgalcilere göstermişti. Milli Aydın Alayı, Batı (Garp) Cephesi kurulduktan*

sonra Türk ordusuna katılarak 37. Piyade Alayı olarak hizmetine devam etmiştir "(Aydın İl Tarihi, 2012, 239).

İşgalci Yunan birliği Taşlıgedik Mevkii'ne (Şehitlik ile Aşağı Mahalle arasında kalan mevki) geldiğinde, milis kuvvetimizin ateşiyle karşılaşır.

Çayyüzü Mahallesi, Taşlıgedik Mevkii

Ancak milis kuvvetimiz Yunan topçu birliğinin menziline girince üzerlerine bir top mermisi düşer, sayıları 7-14 arasında değişen vatandaşımız orada parçalanarak şehit olur (Armağan, 2005, 262).Şehitlikte 7-14 şehidin yattığı söyleniyorsa da sonraki yıllarda vefat eden gazilerimiz de buraya defnedilmiştir (Aydın Kültür Envanteri, 2012, 23). Milli Aydın Alayı komutanı ve diğer subaylar Yörük Ali Efe'nin olurunu da alarak şehitlerimizin naaşlarını kafa, kol, gövde, bacak, el, ayak, parmak ne buldularsa şehitliğin olduğu yere gömdürmüşler. Böylelikle Milli Mücadelenin ilk şehitliği oluşturulmuştur (Özkan, 2012, 239).

Çayyüzü Mahallesi, Şehit Edilen Köylülerin Mezarları
(Erdoğan Üncül Arşivi, 1997)

Çayyüzü Mahallesi, Şehit Edilen
Köylülerin Mezar Taşları (2018)

Şehitlikte mermerden yapılmış 33 adet temsili mezar taşı bulunmaktadır. Ay-yıldız ve bitkisel motiflerin işlendiği mezar taşlarının üzerinde şehitlerimizin isimleri belli olmadığı için "Şehit Mehmetçik" yazılıdır.

Çayyüzü Mahallesi, Çayyüzü Şehitliği'nin Genel Görünümü,
(Erdoğan Üncül Arşivi, 1997)

Çayyüzü Mahallesi, Çayyüzü Şehitliği'nin Genel Görünümü

Şehitliğin ortasına da Karacasu-Geyre'de yaptırılan anıt dikilmiştir. Abide, kare basamaklı ve üç kademeli kaidenin ortasına yerleştirilen, yukarıya doğru daralan bir sütun ile piramidal şekilli bir başlıktan ibarettir. Başlığın alt kısmı ters yerleştirilen, kesik piramit, üst kısmı ise piramidal biçimlidir. Şehitlik, 1996 yılında halkın ve Umurlu Esnaf ve Sanatkârlar Odasının desteği ile restore ettirilmiş, 1997'de devlet töreni ile ziyarete açılmıştır. Piramit biçimli başlığın dört yüzünde de üç adet kartuş içine aynı içeriğe sahip Osmanlıca yazı yazılmıştır:*"Vatan için ölenler burada yatıyor Milli Aydın Alayı Mart 336 (1920)"* yazılıdır.

Çayyüzü Şehitliği Anıtı, Milli Mücadele sırasında dikilen ilk anıt olması bakımından farklı bir öneme sahiptir (Özkan, 1999,67). Anıt, ilk yapıldığı dönemde altta dört kademeli bir kaideden oluşmakta iken 1996 yılında Umurlu Esnaf ve Sanatkârlar Odasının desteği ile yaptırılan onarım sonrasında tek kaideli hale getirilmiştir. 1997 yılında devlet töreni ile açılışı gerçekleştirilmiştir. Silindirik gövdenin üzerinde başlık kısmı yer alır. Başlığı altta kesik piramidal üstte ise piramidal şekillidir. Başlığın her yüzünde aynı içeriğe sahip kitabe mevcuttur:

1. Vatan için

2. Ölenler burada yatıyor

3. Milli Aydın Alayı: Mart 336 (1920)

Çayyüzü Mahallesi, Abidenin Ön Yüzünden Görünüşü

Çayyüzü Mahallesi, Abidenin Üst Gövdesinin
Yan Yüzünde Bulunan Yazı

İşgalci Yunan ordusu dahi şehitliğe ve anıta dokunmamış, bu durumu Ant Gazetesi sahibi Hilmi-zade Vasfi bey şu şekilde ifade etmiştir: *" Abidenin yapıldığı tarihten bu ana kadar bozulmaması, bu yaşayan ölülerin Türk kahramanlığının manevi büyüklüğünün derecesini gösteriyor. Bu büyüklüğün önünde düşmanların bile baş eğmiş olduğunu köylüler anlatıyor. Yunanlılar umumi taarruzlarında burasını işgal ettikleri zaman bu abidenin yazısını tercüme ettirmiş, fotoğraflar aldırmış fakat abideye el sürmeden gitmişlerdir"*(Özkan, 2012, 240).

Umurlu Esnaf ve Sanatkârlar Odası Başkanı Erdoğan Üncül'ün şehitlik ile ilgili verdiği bilgiler şu şekildedir:

"Yunan işgali zamanında henüz düzenli ordumuz bulunmamaktadır. Kahraman efelerimizin öncülüğünde Aydın'ın çeşitli bölgelerinde birçok milis kuvvetimiz oluşturulmuştur. Çayyüzü Mahallesi'nde de komutanlığını Üsteğmen Zekai Bey'in yaptığı, Yörük Ali Efe'ye mensup, Milli Aydın Alayı kurulur. Alayın karargâhı olarak kullanılan yer ise şehitliğe giderken yolun sol tarafında bulunan ve günümüze duvar kalıntılarının ulaştığı, Umurlu ve çevre köylerde yaşayan halkın un ihtiyacını karşıladığı, o dönem un değirmeni olarak kullanılan Çıvgar Değirmenidir. İşgalci Yunan kuvvetleri Çayyüzü Mahallesini ele geçirdiğinde Çıvgar Değirmeni'ne el koyar ve bu değirmeni karakol olarak kullanır.

Değirmeni, Yunanlıların elinden geri almak için baskına giden halkımızın üzerine (Taşlıgedik Mevkii denilen yerde Şehitlik ile Aşağı Mahalle arasında kalan yer) Yunan topçu birliği tarafından üzerlerine top mermisi atılır ve yedi vatandaşımız orada parçalanarak şehit düşer. Vatandaşlarımız şehit düştükleri yere defnedilmezler. Üsteğmen Zekai Bey ve Yörük Ali Efe tarafından köyün girişinde, yol kenarında bir mezarlık yeri ayrılır, parçalanarak şehit düşen vatandaşlarımızın kolları, bacakları, kafaları bir çuvala doldurulur ve günümüzdeki şehitliğin olduğu yere getirilir. Dönemin Galip Hocası (Celal Bayar) tarafından cenaze namazı kıldırılır ve şehitlerimiz çuvallarla birlikte defnedilirler. Şehitlerimizin unutulmaması için Karacasu-Geyrede bir abide yaptırılır. Abide, insanların zarar vermemesi için, yaklaşık iki metre yüksekliğinde yapılmıştır. Ancak anıtın üzerindeki yazı okunamadığından dolayı daha sonra günümüzdeki mevcut şekle getirilir.

İşgal döneminde Yunan askerlerinden korumak için şehitliğin karşısındaki dağdan getirilen abidenin üzerindeki piramit şekilli başlık Baltaköy'den gelen 15 askerin yardımı ile konulmuştur. Daha önce şehitliğin girişinde sağ tarafta zeytin ağacının yanında bulunan 2m. yüksekliğindeki abide şehitliğin ziyarete açılması düşünüldüğünden

oradan alınarak günümüzdeki mevcut şekli ile yerine konulmuştur. Abidenin üzerinde Osmanlıca "Vatan için ölenler burada yatıyor, Milli Aydın Alayı, Mart 336 (1920) yazılıdır". Milli Mücadele döneminde dikilen ilk abide olması açısından önemlidir. İşgalci Yunan kuvveti dahi şehitliğe ve abideye dokunmamıştır. O dönemde oluşturulan şehitliğe köy halkından ölen kişiler gömülmesin denilmiş ancak zamanla köy mezarlığı dolduğu için şehitliğin yanındaki boş alanda kullanılmaya başlanılmıştır.

Şehitlikte 33 tane mermerden yapılmış temsili mezar taşı bulunmaktadır. Neticede Kurtuluş Savaşı'nı ülke insanı el birliğiyle kazanır. Şehitlik 75 yıl boyunca kaderine terk edilir. O dönem köyün yaşlılarınca Üsteğmen Zekai Bey'in köye ve şehitliğe geldiği, şehitlikte dua ettiği görülmüştür. Yazar, Sabahattin Burhan'ın "Yörük Ali Efe" isimli kitabında vermiş olduğu bilgilerden yola çıkılarak burada şehitliğin olduğu anlaşılır. Yörük Ali Efe'nin torunu olan Kayhan Kavas'ın da desteği ile Şehitlik, 1996 yılında halkın ve Umurlu Esnaf ve Sanatkârlar Odası'nın da katkılarıyla restore ettirilir, 1997 yılında devlet töreni ile ziyarete açılır."

Mahalle sakinlerinden 78 yaşında olan Kazım Şahin'in de şehitlik ile ilgili vermiş olduğu bilgiler şu şekildedir: *"Anneannem, on bir yaşında iken Taşlıgedik Mevkii'nde Yunanlılar tarafından üzerlerine düşen top ateşinden parçalanarak şehit olan vatandaşlarımızın kol, bacak, kafalarının çuvala doldurulup getirildiğini ve çuvallarla birlikte defnedildiğini görmüştür. Anneannem Milli Aydın Alayı'na eski okulun karşısında bulunan evde dört ay boyunca yemek yapmıştır. İşgal devam ederken ülkemizin ilk şehitliği olan yere Nazilli yönünden kağnıyla şehitlik abidesini getirten ve diktiren Zekai Bey'dir. Abide teğmeni simgelemektedir. Mahalleye girerken yolun sol tarafında bulunan Çıvgar Değirmeni işgal zamanında Rumlar tarafından karargâh olarak kullanılmış, işgalden sonra da bir süre Rumlar tarafından işletilmiştir. Nazillili yazar Sabahattin Burhan, Kurtuluş Savaşı hikâyelerini dinlemiş, dinlediği hikâyelerden yola*

çıkarak Çayyüzü köyünün şehitlerinin ortaya çıkarılması için çok çaba sarfetmiştir. Yörük Ali Efe'nin torunu Kayhan Kavas şehitliğin onarılmasında katkıda bulunmuştur".

2014 yılında, Efeler Belediyesi'nin kurulması ile Çayyüzü Şehitliğimiz, Efeler Belediye Başkanımız Mesut ÖZAKCAN'nın, talimatıyla bakım ve onarımdan geçirilerek, layık olduğu görünüme kavuşmuştur. Efeler Belediyesi tarafından her yıl 18 Mart Şehitleri Anma Haftasında, Çayyüzü Şehitliğinde, Çanakkale Şehitlerimizin son karavanası olan üzüm hoşafı ve ekmek ikramıyla şehitlerimiz anılmaktadır.

Çayyüzü Mahallesi, Çayyüzü Şehitliği 1996 yılı (Erdoğan Üncül Arşivi)

ÇAYYÜZÜ MAHALLESİ'NDE
KÜLTÜREL MİRAS

Yerleşimlerin tarihî sürecini ortaya koyan en önemli veriler, taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarıdır. Atalarımızdan kültürel miras olarak bizlere kalan eserler sayesinde yaşadığımız çevrenin geçmişle kurulan bağlantısını anlayabilmekte ve gururla geleceğe bırakabilmekteyiz. Çayyüzü Mahallesi'nde yaptığımız araştırmalarla kültür mirası örneklerini tespit etmek mümkün olmuştur.

Çayyüzü Mahallesi, kuzey-güney ve batı yönlerinde eğimli bir arazi üzerine kurulmuş olması sebebiyle yapıların çoğu topoğrafyaya uyum sağlayacak şekilde inşa edilmiştir.

Çayyüzü Mahallesi Havadan Görünüş (Aşkın Yeğin Arşivi)

Binalar birbirinin görünümünü engellemeyecek şekilde konumlandırılmıştır. Döneminde dar sokakları sıkıştırılmış toprak veya taş döşeli iken zamanla sökülebilir parke taşı ile döşenmiştir.

Çayyüzü Mahallesi, Sokak Dokusundan Bir Görünüm

Yerleşim, günümüzde Yukarı Mahalle'nin batı yönünde bulunan 1980 yılında yapılan camiin etrafında gelişerek güney yönüne doğru devam etmektedir. Köyde dini mimarlık örnekleri arasında eskiye dair hiçbir eser kalmamıştır. Çayyüzü Mahallesi Camii, kare planlı olup üzeri ahşap tavan ile örtülüdür. Örtü sistemi dıştan Marsilya kiremitlerinin kapladığı kırma çatı ile örtülüdür. Kuzey cephesinde son cemaat yeri bulunur. Mekânın üzeri ahşap tavanla örtülüdür. Örtü sistemi yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanan payelerle taşınır. Cephelerinde alt seviyede iki adet dikdörtgen şekilli, üst seviyede iki adet basık kemerli pencere sistemi görülür. Harim ise Allah, Muhammed ve dört halifenin adlarının yazılı olduğu sekizgen şekilli madalyonlar ile bezelidir. Mihrabı ve ahşaptan yapılan minberi süslemesizdir. Harimin kuzeyindeki kadınlar mahfiline son cemaat yerinin batısında yer alan betonarme merdiven ile çıkılmaktadır. Minaresi bulunmamaktadır. Camiin kuzeyindeki giriş kapısında 1980 yılı okunmaktadır.

Çayyüzü Mahallesi, Çayyüzü Köyü Camisinin Kuzey Cephesi

Çayyüzü Mahallesi, Camisinin İçten Kuzey Duvarı

Çayyüzü Mahallesi, Camisinin İçten Güney Duvarı

Kocakavak Mahallesi'nde, şehitliğin doğusunda bulunan Çayyüzü Şehitleri Camii, 1998 yılında tek katlı olarak yapılmıştır. Camiin giriş kapısı kuzey cephesi üzerinde yer alır. Kenar bordürleri bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir. Her cephesinde sade ve süslemesiz dikdörtgen şekilli ikişer adet pencere bulunmaktadır. Güney cephesinde mihrap dışa taşkın verilmiştir. Üzeri beşik çatı ile örtülü camiin mihrabında bitkisel ve geometrik motiflerin kullanıldığı çini süsleme görülmektedir. Güney cephede duvarlar pencerenin alt kısmına kadar lale motifinin kullanıldığı çini ile süslüdür. Pencerelerin üst kısımlarında madalyon ve kare içerisinde "Allah, Muhammed" ibarelerinin yazılı olduğu görülmektedir. Camiin her cephesinde duvarlar yarıya kadar çini ile süslenmiştir. Batı cephesinde bulunan her iki pencerenin etrafı bitkisel ve geometrik motif ile süslüdür. Madalyon içerisinde "Ebubekir" ve "Osman" ibaresi yazılıdır. Kuzey cephesinde de camiin giriş kapısı üzerinde de geometrik motif kullanılmıştır. Bu cephede madalyon içerisinde "Hasan ve Hüseyin" yazılıdır. Doğu cephesinde de pencerelerin etrafını bitkisel ve geometrik motif süslemiştir. Pencerelerin üst kısımlarında madalyonlar içerisinde "Ali ve Ömer" ibareleri yazılıdır. Giriş kapısının yanında kadınların namaz kılabilmesi için perde ile kapalı bir alan ayrılmıştır. Camiin kuzey cephesi sundurma çatı ile örtülüdür.

Çayyüzü Mahallesi, Çayyüzü Şehitleri Camii Kuzeybatı Cephesi

Çayyüzü Mahallesi, Çayyüzü Şehitleri Camii Güney Duvarı

Çayyüzü Mahallesi, Çayyüzü Şehitleri Camii Kuzey ve Batı Duvarı

Mahallenin Köy İçi Mevkii'nde bulunan mescidi, kuzey-güney yönleri doğrultusunda eğimli bir alana tuğla malzeme ile inşa edilmiştir. Üzeri dıştan Marsilya kiremitleri ile kaplı beşik çatı ile örtülüdür. Kuzey ve batı yönlerinde duvar ve demir korkulukla çevrelenen avlusu bulunur. Kuzey cephesindeki girişten harime ulaşılır. Doğu ve batı cepheleri sağır tutulmuştur. Güney cephesinde iki penceresi vardır. Harimin üzeri kontrplak kaplı tavanla örtülüdür. Mihrabı alçı süslemelere sahiptir. Kenar bordürleri yivli sütun şeklindedir. Kavsarası yuvarlak kemerlidir. Kemer

köşelikleri Allah ve Muhammed yazılı kartuşlarla bezelidir. 1960 yılında Mehmet Albayrak tarafından yaptırılmıştır.

Çayyüzü Mahallesi, Mescidin Kuzeydoğudan Görünüşü

Çayyüzü Mahallesi, Mescidin Güney Duvarı

Çayyüzü Mahallesi, Mescidin Kuzey ve Doğu Duvarı

Mahalledeki sivil mimarlık mirası içinde köy okulu, çeşme ve evler yer alır.

Yukarı mahallede yer alan moloz taş malzeme ile yapılmış eski çeşme, köyün yaşlılarınca ve köy muhtarı tarafından en az 100 yıllık olduğu belirtilmiştir.

Çayyüzü Mahallesi, Çeşmenin Genel Görünüşü

Çayyüzü Mahallesi, Köy Okulu, doğu-batı yönlerinde eğimli bir alan üzerinde yapılmıştır.

Çayyüzü Mahallesi, Köy Okulu'nun Kuzeydoğudan Görünüşü

Taş ve tuğla malzeme ile tek katlı olarak inşa edilen okulun üzeri içten ahşap tavanla örtülü dıştan Marsilya kiremitleri ile kaplı kırma çatı ile örtülüdür. Saçakları cephelerden dışa doğru taşıntı yapmaktadır. Doğu cephesi ana cephe şeklinde düzenlenmiştir. Ahşaptan çift kanatlı kapı, cephenin güney ucuna açılmıştır. İki adet pencere kapının kuzeyi ve güneyindedir. Kuzey cephesinde ahşaptan tek kanatlı bir kapı ve pencere bulunmaktadır.

Çayyüzü Mahallesi, Köy Okulu'nun Güneybatıdan Görünüşü

Güney cephesinde de bir adet pencere bulunmaktadır. Batı cephesinde de iki adet penceresi vardır. Doğu cephesinde eğimden dolayı merdiven oluşturulmuştur. Okul iki odadan ibarettir; sınıf dışarıya bir adet kapı ve iki adet pencere ile açılmaktadır. Okulun kuzeyinde ikinci oda yer alır. Kitabesi yoktur; yörenin sakinlerinden 1966 doğumlu Kazım Şahin (79 yaşında), okulun 1954 yılında yapıldığını ancak öğretmen olmadığı için eğitim verilemediğini, 1960 yılındaki askeri ihtilalden sonra okul olarak kullanılmaya devam edildiğini belirtmiştir.

Çayyüzü Mahallesi, Köy Okulu'nun Güneydoğudan Görünüşü

Yerleşimde sivil mimarlık örneklerinden konutların sayısı, diğerlerine göre daha fazladır;40 adet evin eski olduğu tespit edilmiştir;100 adet ev yeni yapılmıştır. Konutlar genellikle duvarları taş, tuğla ve kerpiç malzeme inşa edilmiştir.

HİKMET YILMAZ EVİ

Aydın ili, Efeler ilçesi, Çayyüzü Mahallesi, Köy İçi Mevkii'nde bulunan eser, tapunun 16 pafta, 852 parselinde kayıtlıdır. Konut olarak günümüzde halen kullanılmaktadır.

Doğu cephesi ana cephe şeklinde düzenlenen konut, tek katlı olarak taş ve tuğla malzeme ile yapılmış ve üzeri sıvalıdır. Evin üzeri dıştan oluklu (alaturka) kiremitleri ile kaplı kırma çatı ile örtülüdür.

Yapının doğu cephesinde dış sofa yer alır. Sofanın güney cephesinde dikey dikdörtgen ve yatay dikdörtgen şekilli ahşap kanatlı iki adet pencere yer alır. Demirden tek kanatlı giriş kapısı batı yönüne açılmaktadır. Doğu yönündeki merdivenin orijinal olduğu malzemesinden anlaşılmaktadır. Sofanın güney duvarındaki ocak düzdür ve içeriye doğru hafif taşıntı yapmaktadır.

Ev, dış sofalı, iki odalı plan tipine sahiptir [1].Kareye yakın dikdörtgen planlı odaların ahşap pervazlı girişleri aynı eksen üzerindedir. Odaların girişi batı yönde olup sofaya açılmaktadır. Kapıların ahşaptan tek kanadı vardır. Sofanın güneybatı yönündeki odanın duvarındaki ocak düz nişlidir ve içe doğru hafif taşıntılıdır.

Mekânın kuzey duvarında insanların ihtiyaçlarını karşılayan ahşaptan yüklük, dolap ve gusülhane yapılmıştır. Odanın duvarlarında sergen (raf) adı verilen ve tabak, bardak vs. koymaya yarayan uygulama mevcuttur. Odanın tavan ve tabanı ahşap malzeme ile döşenmiştir.

Yapının süslemesi bulunmamaktadır. İnşa kitabesi yoktur. Tapu kayıtlarında binanın tapulama tarihi olarak 01.03.1974 geçer. Konut, 1975 yılında Kübra Yılmaz'a, 1979 yılında Fatma Albayrak ve Mustafa Yılmaz, Nuri Yılmaz'a, 1983 yılında Hikmet Yılmaz'a, 2006 yılında Murat Yılmaz'a satılmıştır. Köy muhtarı Turhan Kurt, konutun Yahya Yılmaz tarafından 1926'da yaptırıldığını ve onun tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Yapı, 30 yıl önce yenilenmiştir. Köy İçi Mevkii'nde dış sofalı, iki odalı plan tipinde inşa edilen örneklerden birisini oluşturması açısından önem taşımaktadır.

Çayyüzü Mahallesi, Hikmet Yılmaz Evi, Doğu Cephesi

[1] *Sedad Hakkı Eldem,* ***"Türk Evi Plan Tipleri"*** *İstanbul, 1945, s.31*

MEHMET AYDEMİR EVİ

Aydın ili, Efeler ilçesi, Çayyüzü Mahallesi, Köy İçi Mevkii'nde bulunan yapı, tapunun 17 pafta, 872 parselinde kayıtlıdır. Günümüzde halen ev olarak kullanılmaktadır.

Yapı, doğu-batı yönlerinde eğimli bir alan üzerine taş, tuğla ve kerpiç malzeme ile iki katlı olarak inşa edilmiştir. Harcı kum ve kireç karışımından ibarettir. Evin üzeri dıştan alaturka (oluklu) kiremitleri ile kaplı beşik çatı ile örtülmüştür. Saçakları cephelerden dışa doğru hafif taşıntı yapmaktadır. Çatının batısında ve doğusunda tuğladan örülen iki adet bacası mevcuttur.

Eserin güney cephesinde bahçeye dönük dış sofa yer alır. Sofanın tavanı ve tabanı ahşap malzeme ile örtülüdür ve sofayı ahşap konstrüksiyonlu örtü taşımaktadır. Sofanın doğu ucunda içe doğru taşıntılı ocak yer alır. Ocak düz nişe sahiptir.

Yapının batı duvarında ocak bulunduğu batı cephesindeki dışa taşıntılı ocak duvarından bellidir. Ocak duvarı taş ve kerpiç malzeme ile yapılmıştır. Cephede ayrıca ahşap kanatlı, ahşap pervazlı kare şekilli pencere yer alır. Cephede bölme duvarları ahşap karkas (dikey ve yatay olarak kullanılan ahşapların arasına tuğla, kerpiç gibi malzemenin doldurulup sıvanması) ile oluşturulmuştur.

Binanın batı cephesinin kuzeyi ve kuzey cephesi sağır tutulmuştur. Cephe de bölme duvarları ahşap karkas (dikey ve yatay olarak kullanılan ahşapların arasına tuğla, kerpiç gibi malzemenin doldurulup sıvanması) ile oluşturulmuştur. Zemin kattan birinci kata taş malzeme yapılmış, 9 basamaklı merdiven ile çıkılır. Batı yönündeki merdivenin orijinal olduğu malzemesinden ve eğimli alana basamakların yerleştirilmesinden görülür.

Ev, dış sofalı, tek odalı plan tipine sahiptir[2]. Odanın girişi güney yönünde olup sofaya açılmaktadır. Kapının ahşaptan tek kanadı vardır. Odanın tavan ve tabanı ahşap malzeme ile döşenmiştir. Mekânın batısındaki ocak, basık sivri kemerlidir. Mekânın içine doğru taşacak şekilde verilmiştir. Odanın duvarlarında sergen (raf) adı verilen tabak, bardak vs. koymaya yarayan uygulama mevcuttur. Odanın doğu duvarında ahşaptan gusülhane, yüklük, dolap ihtiyaçlarını karşılayan sistem bulunmaktadır.

Konutun zemin katındaki mekân ahır, samanlık, kiler, depo gibi işlev için düzenlenmiştir. Zemini kayrak taş ile kaplıdır. Süslemesi olmayan eserin, inşa kitabesi de bulunmamaktadır. Tapu kayıtlarında binanın tapulama tarihi olarak 01.03.1974 geçer. Ev sahibi tarafından verilen bilgiye göre ise konut, en az 90 yıl önce yapılmıştır. Köy muhtarı Turhan Kurt, konutun Mehmet Aydemir tarafından 1920'li yıllarda yaptırıldığı ve onun tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Köy İçi Mevkii'nde dış sofalı, tek odalı plan tipinde inşa edilen örneklerden birisini oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

Çayyüzü Mahallesi, Mehmet Aydemir Evi, Kuzey Cephesi

[2] *Sedad Hakkı Eldem,* ***"Türk Evi Plan Tipleri"*** *İstanbul, 1945, s.31*

NESRİN KAYDIRAK EVİ

Aydın ili, Efeler ilçesi, Çayyüzü Mahallesi, Köy İçi Mevkii'nde bulunan yapı, tapunun 17 pafta, 871 parselinde kayıtlıdır. Konut olarak günümüzde halen kullanılmaktadır.

Yapı, doğu-batı yönlerinde eğimli bir alan üzerine taş, tuğla ve kerpiç malzeme ile iki katlı olarak inşa edilmiştir. Harcı kum ve kireç karışımından ibarettir. Evin üzeri dıştan alaturka (oluklu) kiremitleri ile kaplı beşik çatı ile örtülüdür. Saçakları cephelerden dışa doğru taşıntı yapmaktadır. Çatının doğusunda tuğladan örülen bir adet bacası mevcuttur. Odanın ocak duvarı bu cephede dışa taşıntı yapmaktadır.

Eserin güney cephesinde dış sofa yer alır. Sofanın batı duvarı yandaki konuta bitişik olarak yapılmıştır. Doğu duvarında sivri kemerli ocak bulunmaktadır. Döneminde ahşap tabanlı ve tavanlı olan sofa ev sahibi tarafından 2012 yılında restore ettirilmiş, tavanı kontr plak ile tabanı fayans ile döşenmiştir. Güney yönündeki merdivenin orijinal olduğu malzemesinden ve eğimli alana basamakların yerleştirilmesinden görülür. Binanın kuzey cephesi sağır tutulmuştur.

Ev, dış sofalı, tek odalı plan tipine sahiptir[3]. Odanın girişi güney yönünde olup sofaya açılmaktadır. Kapının ahşaptan tek kanadı vardır. Ahşap kanatlı, ahşap pervazlı, dikdörtgen şekilli bir adet pencere bulunmaktadır. Odanın, döneminde tavan ve tabanı ahşap malzeme ile döşeli iken restorasyon sonrasında ev sahibi tarafından tavanı kontr plak ile tabanı fayans ile kaplanmıştır.

Mekânın batısında döneminde bir ocağın yer aldığı izlerden anlaşılmaktadır. Ocak, günümüzde ev sahipleri tarafından kapatılmıştır. Eserin doğu duvarına mutfak dolapları eklenmiştir.

[3] *Sedad Hakkı Eldem,* ***"Türk Evi Plan Tipleri"*** *İstanbul, 1945, s.31*

Konutun zemin katındaki mekân, kiler ve depo olarak kullanılmaktadır. Zemini döneminde kayrak taş ile kaplı iken ev sahipleri tarafından fayans ile döşenmiştir. Süslemesi olmayan konutun inşa kitabesi de bulunmamaktadır. Tapu kayıtlarında binanın tapulama tarihi olarak 01.03.1974 geçer. 2011 ve 2012 yılında Kübra Aydemir, Mehmet Aydemir, Ayşe İleri, Mustafa Aydemir'e ait olan ev, 2012 yılında Mustafa Kaydırak'a satılmıştır.

Ev sahibi tarafından konutun en az 90 yıllık olduğu belirtilmiştir. Köy İçi Mevkii'nde dış sofalı, tek odalı plan tipinde inşa edilen örneklerden birisini oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

Çayyüzü Mahallesi, Nesrin Kaydırak Evi, Kuzey Cephesi

ZEKİYE DEMİR EVİ

Aydın ili, Efeler ilçesi, Çayyüzü Mahallesi, Köy İçi Mevkii'nde bulunan yapı, tapunun 17 pafta, 890 parselinde kayıtlıdır.

Yapı, kuzey-güney yönlerinde eğimli bir alan üzerine taş, tuğla ve kerpiç malzeme ile tek katlı olarak yapılmıştır. Harcı kum ve kireç karışımından ibarettir. Konutun üzeri dıştan oluklu (alaturka) kiremitleri ile kaplı beşik çatı ile örtülüdür. Saçakları cephelerden dışa doğru hafif taşıntı yapmaktadır.

Eserin kuzey cephesinde dış sofası yer alır. Sofanın batı duvarında ocak yer alır ve düz nişlidir. Ocak duvarı bu cephede dışa taşıntı yapmaktadır. Ayrıca cephede ahşap kanatlı, ahşap pervazlı, dikey dikdörtgen şekilli pencere bulunmaktadır. Konutun kuzeybatı köşesine konulan paye ile ahşap konstrüksiyonlu örtü taşınmaktadır.

Ev, dış sofalı, tek odalı plan tipine sahiptir[4]. Odanın girişi kuzey yönünde olup sofaya açılmaktadır. Kapının ahşaptan tek kanadı vardır. Odanın tavanı kerpiç malzeme ile kaplanmıştır. Tabanı sıkıştırılmış toprak malzeme ile döşelidir. Mekânın doğusunda tuğla ile yapılmış düz nişli baca yer alır.

Kuzey cephesinde eğimden dolayı sofa belli bir yükseklikte konumlanmıştır. Eser, süslemesiz, sade kuruluşa sahiptir. İnşa kitabesi yoktur. Tapu kayıtlarında binanın tapulama tarihi olarak 01.03.1974 geçer. Köy muhtarı Turhan Kurt, binanın 1940'lı yıllarda Hüseyin Karataş tarafından yaptırıldığını, 1960 yılına kadar Hüseyin Karataş tarafından konut olarak kullanıldığını belirtmiştir. Bu tarihten sonra boş bırakılmıştır. Köy İçi Mevkii'nde dış sofalı, tek odalı, plan tipinde inşa edilen örneklerden birisini oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

Çayyüzü Mahallesi, Zekiye Demir Evi, Kuzey Cephesi

[4] *Sedad Hakkı Eldem,* ***"Türk Evi Plan Tipleri"*** *İstanbul, 1945, s.31*

HASAN AYDEMİR EVİ

Aydın ili, Efeler ilçesi, Çayyüzü Mahallesi, Köy İçi Mevkii'nde bulunan yapı, tapunun 16 pafta, 897 parselinde kayıtlıdır. 1980'lere kadar konutun kullanımı sürdürülmüştür. Bu tarihten sonra satışı gerçekleşmiş, sahipleri değişmiştir. Eser, günümüzde işlevlendirilmeyi beklemektedir. Kuzeydoğu köşesine bitiştirilen konut, 1960'lı yıllarda Hasan Aydemir tarafından yaptırılmıştır.

Yapı, kuzey-güney yönlerinde eğimli bir alan üzerine taş ve tuğla malzeme ile tek kat halinde inşa edilmiştir. Harcı kum ve kireç karışımından ibarettir. Evin üzeri dıştan Marsilya kiremitleri ile kaplanan beşik çatı ile örtülüdür. Saçakları kuzey ve güney cephelerinde dışa taşıntı yapmaktadır. Çatının batısında tuğladan örülen iki adet bacası mevcuttur.

Eserin güney cephesinde dış sofa yer almasına karşın 1980'lerde sofası briket duvarla örülerek kapalı mekâna dönüştürülmüştür. Eklenen kısımlar zemin, güneydoğu köşesindeki paye ve duvarlardaki bitişme çizgilerinden anlaşılmaktadır. Güney cephesinde eğimden dolayı sofa belli bir yükseklikte konumlanmıştır. Batı duvarında ocak bulunduğu batı cephesindeki dışa taşıntılı ocak duvarından bellidir. Sonradan örülen güney duvarına yatay dikdörtgen şekilli bir adet pencere yerleştirilmiştir. Güneydoğu köşesine konulan paye ile ahşap konstrüksiyonlu örtü taşınmaktadır. Sofanın doğu cephesi sonradan örülmüş ve güney ucuna dikey dikdörtgen şekilli, ahşap ve tek kanatlı bir kapı açılmıştır. Sofanın kuzeyinde odaya geçişi sağlayan kapı ahşaptan ve tek kanatlıdır. Odanın giriş kapısının doğu yönüne yatay dikdörtgen şekilli bir adet pencere konulmuştur. Doğu yönündeki merdivenin orijinal olduğu malzemesinden ve eğimli alana basamakların yerleştirilmesinden görülür.

Binanın doğu cephesinin kuzeyi ve kuzey cephesi sağır tutulmuştur. Batı cephesinin kuzeyindeki penceresi sonradan örülerek kapatılmıştır. Odanın ocak duvarı bu cephede dışa taşıntı yapmaktadır. Eserin kuzeydoğusunda yer alan konut, 1960 yılında Hasan Aydemir tarafından yaptırılmıştır.

Ev, dış sofalı, tek odalı plan tipine sahiptir [5] . Odanın girişi güney yönünde olup sofaya açılmaktadır. Kapının ahşaptan tek kanadı vardır. Odanın tavan ve tabanı ahşap malzeme ile döşenmiştir. Mekânın batısındaki ocak, düzdür. Ahşaptan yüklüğü bulunan evin, dolabı ve sergen (raf) adı verilen tabak, bardak vs. koymaya yarayan uygulaması bulunmamaktadır.

Eser, süslemesiz, sade kuruluşa sahiptir. İnşa kitabesi yoktur. Tapu kayıtlarında binanın tapulama tarihi olarak 2012 yılı geçer. Ancak eserin 2012 yılından daha önce yaptırıldığı mimari uygulamalardan, inşa malzemesinden anlaşılmaktadır. Tapu verilerine göre konut, 2012 yılında Ömer Cerrahoğlu'na satılmıştır. Köy muhtarı Turhan Kurt, konutun Hasan Aydemir tarafından 1950 yılında yaptırıldığını ve onun tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Köy içi Mevkii'nde dış sofalı, tek odalı plan tipinde inşa edilen örneklerden birisini oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

Çayyüzü Mahallesi, Hasan Aydemir Evi, Güneydoğu Cephesi

[5] *Sedad Hakkı Eldem,* ***"Türk Evi Plan Tipleri"*** *İstanbul, 1945, s.31*

ALİ ÖZCAN EVİ

Aydın ili, Efeler ilçesi, Çayyüzü Mahallesi, Köy İçi Mevkii'nde bulunan yapı, tapunun 16 pafta, 820 parselinde kayıtlıdır. 1996 yılına kadar Ali Özcan ve ailesi tarafından konut olarak kullanılmıştır. Eser, günümüzde boş durumdadır.

Yapı, kuzey-güney yönlerinde eğimli bir alan üzerine taş ve tuğla malzeme ile iki kat halinde inşa edilmiştir. Harcı kum ve kireç karışımından ibarettir. Evin üzeri dıştan alaturka (oluklu) kiremitleri ile kaplı beşik çatı ile örtülüdür. Saçakları cephelerden dışa doğru taşıntı yapmaktadır. Çatının doğusunda tuğladan örülen iki adet bacası mevcuttur.

Konutun güney cephesi ana cephe şeklinde düzenlenmiştir. Cephenin zemin katındaki mekân, döneminde ahır, samanlık, depo, kiler gibi işlevler için düzenlenmiştir. Zemin katın tabanı sıkıştırılmış toprak ile kaplıdır. Giriş kapısı dikdörtgen şekilli ahşaptan çift kanatlı kapıdır. Dökülen sıvalarından zemin katın yapımında taş ve tuğla, duvarlarında tuğla malzeme kullanıldığı güneydoğu ve güneybatı köşelerindeki payelerden anlaşılmaktadır. Güney yönündeki merdivenin orijinal olduğu malzemesinden ve eğimli alana basamakların yerleştirilmesinden görülür.

Zemin kattan birinci kata sekiz basamaklı taş merdiven ile ulaşılır. Giriş kapısı ahşaptan dikey dikdörtgen şekilli, tek kanatlı bir kapıdır. Bu katta ahşaptan kare ve kareye yakın dikdörtgen şekilli iki adet pencere yer alır. Cephenin batı yönündeki penceresinin dikdörtgen şekilli denizlik kısmı betondan yapılmıştır. Eserin güney cephesinde dış sofa yer alır.

Binanın doğu cephesinde odanın ve sofanın ocak duvarı dışa taşıntı yapmaktadır. Cephede ayrıca sofaya ait ahşaptan kare şekilli

pencere yer alır. Batı cephesinde dikey dikdörtgen şekilli ve kare şekilli ahşap kanatlı, ahşap pervazlı pencere bulunmaktadır. Yapının kuzey cephesi sağır tutulmuştur.

Ev, dış sofalı, iki odalı plan tipine sahiptir [6]. Sofanın tavanı ve tabanı ahşap malzeme ile döşenmiştir. Kareye yakın dikdörtgen planlı odaların ahşap pervazlı girişleri aynı eksen üzerindedir. Odaların girişi kuzey yönünde olup sofaya açılmaktadır. Kapıların ahşaptan tek kanadı vardır. Mekânın doğusundaki ocak düzdür, içeriye doğru taşıntı yapmaktadır. Odaların tavan ve tabanı ahşap malzeme ile döşenmiştir. Sofanın kuzeyindeki odaların insanların ihtiyaçlarını karşılayan ahşaptan yüklüğü ve sergen (raf) adı verilen uygulaması mevcuttur. Ayrıca odaların sokağa ve sofaya açılan birer dikdörtgen şekilli penceresi bulunmaktadır. Pencerelerin denizlik kısımlarında ise beton malzeme kullanılmıştır.

Eser, süslemesiz, sade kuruluşa sahiptir. İnşa kitabesi yoktur. Tapu kayıtlarında binanın tapulama tarihi olarak 01.03.1974 yılı geçer. Köy muhtarı Turhan Kurt, konutun Ali Özcan tarafından 1960'lı yıllarda yaptırıldığını ve Ali Özcan ailesi tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Köy İçi Mevkii'nde dış sofalı, iki odalı plan tipinde inşa edilen örneklerden birisini oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

Çayyüzü Mahallesi, Ali Özcan Evi, Güneydoğu Cephesi

[6] *Sedad Hakkı Eldem,* ***"Türk Evi Plan Tipleri"*** *İstanbul, 1945, s.31*

KAHVEHANE (KARARGÂH)

Aydın ili, Efeler ilçesi, Çayyüzü Mahallesi, Köy İçi Mevkii'nde bulunan yapı, tapunun 16 pafta, 829 parselinde kayıtlıdır. Mekân, kahvehane olarak 5 yıl, bakkal olarak 10 yıl kullanılmıştır. 2009 yılından bu yana kullanılmamaktadır.

Yapı, doğu-batı yönlerinde eğimli bir alan üzerine taş ve tuğla malzeme ile tek kat halinde inşa edilmiştir. Eserin üzeri dıştan Marsilya kiremitleri ile kaplanan kırma çatı ile örtülüdür. Harcı kum ve kireç karışımından ibarettir. Saçakları kuzey cephesinde hafif dışa taşıntı yapmaktadır.

Doğu cephesi ana cephe şeklinde düzenlenmiştir. Mekânın ortada çift kanatlı ahşap kapısı yer alır. Giriş kapısının kuzeyinde kare şekilli ahşap kanatlı pencere bulunmaktadır. Güney yönünde ise ahşaptan tek kanatlı kapısı bulunmaktadır. Cephenin saçak kısmına yakın alanında ahşap hatıl kullanılmıştır. Kuzeybatı cephesinde kare şekilli, tek kanatlı ahşap kapısı ve dikdörtgen şekilli ahşap penceresi bulunmaktadır. Batı cephesi ve güney cephesine sonradan yapılan konutun duvarı birleştirilmiştir. Batı cephesi sağır tutulmuştur.

Eser, iki odalı olup tavanı kontr plak ile örtülüdür. Batı cephesinde dikdörtgen şekilli çift kanatlı ahşap penceresi ve dikey dikdörtgen şekilli ahşap malzeme ile yapılmış çift kanatlı kapısı yer alır.

Tapu kayıtlarında kahvehane olarak geçen mekânın Yunan işgali sırasında milis kuvvetlerimiz tarafından karargâh olarak kullanıldığı mahallenin muhtarı ve yaşlılarınca tarafımıza bildirildi. Süslemesi olmayan mekânın inşa kitabesi de yoktur. Tapu kayıtlarında tapulama tarihi olarak 1975 yılı geçer. 1978 yılında Cafer Yeşilada'nın varislerine geçen mekân, 2002 yılında Ramazan Ateş'e satılmıştır. Köy muhtarı

Turhan Kurt tarafından 1960 yılında Halil İbrahim Beygirci tarafından yaptırıldığı ve kullanıldığı belirtilmektedir.

Çayyüzü Mahallesi, Kahvehane (Karargâh), Güney Cephesi

NEFİSE DAĞLI EVİ

Aydın ili, Efeler ilçesi, Çayyüzü Mahallesi, Köy İçi Mevkii'nde bulunan yapı, tapunun 10 pafta, 883 parselinde kayıtlıdır. 1996 yılına kadar konut olarak kullanılmıştır. Eser, günümüzde ahır ve depo olarak kullanılmaktadır.

Yapı, kuzey-güney yönlerinde eğimli bir alan üzerine taş ve tuğla malzeme ile iki kat halinde inşa edilmiştir. Harcı kum ve kireç karışımından ibarettir. Evin üzeri dıştan alaturka (oluklu) kiremitleri ile kaplı beşik çatı ile örtülüdür. Saçakları cephelerden dışa taşıntı yapmaktadır. Çatının doğusunda taştan örülen iki adet bacası mevcuttur.

Eserin güney cephesinde dış sofa yer alır. Sofanın tavanı ve tabanı ahşap malzeme ile döşenmiştir. Sofanın batı cephesinde briket duvar ile sonradan örülmüş üzeri alaturka (oluklu) kiremit örtülü mekân 1980 de ahır olarak kullanılmış ve 5 yıl önce yıkılmıştır. Batı cephesi sağır tutulmuştur. Ev, dış sofalı, iki odalı plan tipine sahiptir [7]. Odaların girişi güney yönde olup sofaya açılmaktadır. Kapıların ahşaptan tek kanadı

[7] *Sedad Hakkı Eldem,* ***"Türk Evi Plan Tipleri"*** *İstanbul, 1945, s.31*

vardır. Sofanın doğusundaki mekân mutfak olarak kullanılmıştır. Mekânın doğu duvarında bulunan ocak düzdür. Kuzey duvarında ahşap kanatlı, ahşap pervazlı, çift kanatlı penceresi yer alır. Mekânın tavanı ve tabanı ahşap malzeme ile döşelidir. Sofanın kuzey yönündeki odanın tabanı sıkıştırılmış toprak malzeme ile tavanı bağdadi (dikey yerleştirilen ahşapların arasına yatayların çakılarak üstünün sıvanması) ile yapılmıştır. Odanın batı duvarında bulunan ocak düzdür ve hafif içe doğru taşıntılıdır. Doğu duvarında ailenin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılmış ahşaptan yüklük ve gusülhane bulunmaktadır. Kuzey duvarında ise sergen (raf) adı verilen tabak, bardak vs. koymaya yarayan uygulaması mevcuttur.

Zemin kat ahır olarak kullanılmaktadır. Mekânın tabanında sıkıştırılmış toprak, tavanında ahşap malzeme kullanılmıştır. Süslemesi olmayan eserin inşa kitabesi de yoktur. Tapu kayıtlarında tapulama tarihi olarak 01.03.1974 geçer. 1974'te Mehmet Çimen'e ait olan konut, 1988'de Rifat Dağlı'ya satılmıştır. Köy muhtarı Turhan Kurt, konutun Mehmet Çimen tarafından 1960'lı yıllarda yaptırıldığını ve 20 yıl süresince kullanıldığını belirtmektedir. Köy İçi Mevkii'nde dış sofalı, iki odalı plan tipinde inşa edilen örneklerden birisini oluşturması açısından önemlidir.

Çayyüzü Mahallesi, Nefise Dağlı Evi, Güneybatı Cephesi

ÖMRİYE TOYUMUŞ EVİ

Aydın ili, Efeler ilçesi, Çayyüzü Mahallesi, Köy İçi Mevkii'nde bulunan yapı, tapunun 16 pafta, 846 parselinde kayıtlıdır. 1996 yılına kadar konut olarak kullanılmıştır.

Yapı, kuzey-güney doğrultusunda taş ve tuğla malzeme ile tek kat halinde inşa edilmiştir. Harcı kum ve kireç karışımından ibarettir. Evin üzeri dıştan Marsilya kiremitleri ile kaplanan beşik çatı ile örtülüdür. Saçakları kuzey ve güney cephelerinde dışa taşıntı yapmaktadır. Çatının doğusunda tuğladan örülen iki adet bacası mevcuttur.

Eserin kuzey cephesinde dış sofası yer alır. Doğu duvarında ocak bulunduğu doğu cephesindeki dışa taşıntılı ocak duvarından bellidir. Sofanın kuzey cephesinde iki adet ahşap kanatlı, ahşap pervazlı dikey dikdörtgen şekilli penceresi bulunmaktadır. Ahşap tavanlı sofayı kuzey cephesine yerleştirilmiş payeler taşımaktadır.

Binanın güney cephesinde ahşap kanatlı, ahşap pervazlı, kare şekilli odalara ait iki adet pencere yer alır. Batı cephesinde ahşap kanatlı, ahşap pervazlı kare ve dikey dikdörtgen şekilli iki adet pencere bulunmaktadır. Cephe duvarlarının üzeri sıvalıdır.

Eser, dış sofalı, iki odalı plan tipine sahiptir[8]. Odanın girişi kuzey yönünde olup sofaya açılmaktadır. Kapının ahşaptan tek kanadı vardır. Odanın tavan ve tabanı ahşap malzeme ile döşenmiştir. Mekânın batısındaki ocak, sivri kemerlidir. Her iki odanın da ailenin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ahşaptan yapılan yüklüğü, dolabı bulunmaktadır. Odaların ayrıca sergen (raf) tabak, bardak vs. koymaya yarayan uygulaması mevcuttur.

[8] *Sedad Hakkı Eldem,* ***"Türk Evi Plan Tipleri"*** *İstanbul, 1945, s.31*

Yapı, süslemesiz, sade kuruluşa sahiptir. İnşa kitabesi yoktur. Tapu kayıtlarında binanın tapulama tarihi olarak 1987 yılı geçer. Köy muhtarı Turhan Kurt tarafından 1926 yılında yaptırıldığı belirtilmiştir. Ancak konutun 1987 yılından daha önce yaptırıldığı mimari uygulamalarından anlaşılmaktadır. Bina, 2005 yılında Ömriye Toyumuş'a satılmıştır. Köy İçi Mevkii'nde dış sofalı, iki odalı, plan tipinde inşa edilen örneklerden birisini oluşturması bakımından önemlidir.

Çayyüzü Mahallesi, Ömriye Toyumuş Evi, Güneybatı Cephesi

YUSUF DEMİR EVİ

Aydın ili, Efeler ilçesi, Çayyüzü Mahallesi, Köy İçi Mevkii'nde bulunan yapı, tapunun 17 pafta, 891 parselinde kayıtlıdır. 2006 yılına kadar konut olarak kullanılmıştır.

Yapı, kuzey-güney yönlerinde eğimli bir alan üzerine taş ve tuğla malzeme ile tek kat halinde inşa edilmiştir. Harcı kum ve kireç karışımından oluşmaktadır. Evin üzeri dıştan alaturka (oluklu) kiremitleri ile kaplı kırma çatı ile örtülüdür. Saçakları cephelerden dışa doğru taşıntı yapmaktadır.

Eserin kuzey cephesinde dış sofa yer alır. Sofanın tavan ve tabanı ahşap malzeme ile döşenmiştir. Ahşap tavanı ahşap payeler taşımaktadır. Odaların ahşaptan tek kanatlı kapıları doğrudan sofaya açılmaktadır. Her iki odanın da ahşaptan yüklüğü, dolabı yer alır. Odaların duvarlarında sergen (raf) adı verilen tabak, bardak vs. koymaya yarayan uygulama bulunmaktadır. Mekânın batı cephesinde bağdadi tekniği (dikey yerleştirilen ahşapların arasına tuğla, kerpiç gibi malzemenin doldurulup sıvanması) uygulanmıştır. Odanın tabanı ve tavanı ahşap malzeme ile döşelidir. Ayrıca bu cepheye sonradan tek mekânlı oda eklenmiş ve 30 yıl boyunca yağ deposu olarak Hakkı Bozkurt tarafından kullanılmıştır.

Batı cephesinde kare şekilli ahşap kanatlı, ahşap pervazlı pencere yer alır. Doğu cephesinde sofanın ocağı düz nişlidir. Ocak duvarı bu cephede dışa taşıntı yapmaktadır. Kuzeydoğu köşesine konulan paye ile ahşap konstrüksiyonlu örtü taşınmaktadır. Doğu cephesinde ahşap kanatlı, ahşap pervazlı kare şekilli pencere bulunmaktadır. Güney cephesinin büyük kısmı yıkılmıştır. Taştan yapılmış beş basamaklı merdiven ile girişe ulaşılır.

Ev, dış sofalı, iki odalı plan tipine sahiptir[9]. Odaların girişi kuzey yönünde olup sofaya açılmaktadır. Eserin süslemesi olmamakla birlikte inşa kitabesi de bulunmamaktadır. Tapu kayıtlarında tapulama tarihi olarak 01.03.1974 geçer. 1983'te Hakkı Bozkurt'a satılan konut, 2015'de Yusuf Demir'e satılmıştır. Köy muhtarı Turhan Kurt, konutun Hakkı Bozkurt tarafından 1960 tarihinde yaptırıldığını ve onun tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Köy İçi Mevkii'nde dış sofalı, üç odalı plan tipinde inşa edilen örneklerden birisini oluşturması açısından önem taşımaktadır.

[9] *Sedad Hakkı Eldem,* ***"Türk Evi Plan Tipleri"*** *İstanbul, 1945, s.31*

Çayyüzü Mahallesi, Yusuf Demir Evi, Güney Cephesi

Çayyüzü mahallesinde yapıların, avlu kapıları döneminde ahşaptan ve çift kanatlı iken zamanla değiştirilmiş, maden olanların tercih edildiği gözlenmiştir. Evlerin yapımında taş, tuğla ve kerpiç malzemeden yararlanılmıştır.

Çayyüzü Mahallesi, Mehmet Albayrak Evi, Kuzeydoğu Cephesi

Çoğunlukla ana duvarlarında tuğla ve moloz taş malzeme tercih edilmiştir; kum ve kireç karışımı ile meydana getirilen harç bağlayıcı olarak kullanılmıştır. Kerpiç, taş ve tuğla yer yer duvarlarda, pencerelerde, kapılarda, bacalarda görülür.

Çayyüzü Mahallesi, Nefise Dağlı Evi, Çatı Sistemi

Bölme duvarları bağdadi (dikey yerleştirilen ahşapların arasına yatayların çakılarak üstünün sıvanması) veya ahşap karkas (dikey ve yatay olarak kullanılan ahşapların arasına tuğla, kerpiç gibi malzemenin doldurulup sıvanması) ile oluşturulmuştur. Ayrıca bölme duvarlarında genel olarak zemin katlar moloz taş olup birinci kattan itibaren tuğla malzeme kullanılmıştır. Evlerin üzerlerini dıştan, oluklu (alaturka) veya Marsilya tipi kiremitlerle kaplı, beşik veya kırma çatılar örtmektedir.

Çayyüzü Mahallesi, Mehmet Aydemir Evi, Batı Cephesi

Saçaklar dışa doğru taşıntı yapmaktadır.

Mahalledeki konutlar tek veya iki katlıdırlar; çoğunlukla zemin katlarının sokağa bakan cepheleri sağır tutulmuştur.

Çayyüzü Mahallesi, Mustafa Ali Ateş Evi, Güney Cephesi

Bu uygulamada Türk aile yapısının mahremiyetine uyma geleneğinin etken olduğu bilinmektedir. Üst katların cepheleri sokağa dikdörtgen veya kare şekilli, ahşap pervazlı ve ahşap kanatlı pencerelerle açılmaktadır.

Çayyüzü Mahallesi, Ali Özcan Evi, Güney Cephesi

Çayyüzü Mahallesi, Evlerin Pencere Uygulamalarından Bir Ayrıntı

Ocak duvarları cephelerden dışa doğru taşıntılı verilmiştir.

Çayyüzü Mahallesi, Ali Özcan Evi, Batı Cephesinden Görünüm

Avluya veya bahçeye dönük cephelere genellikle sofa yerleştirilmiştir.

Çayyüzü Mahallesi, Nesrin Kaydırak Evi, Güney Yönündeki Sofası

Eğimin daha yüksek olduğu yerlerde kot farkı kullanılarak zemin katlardaki mekânlar ahır, samanlık, kiler, depo gibi işlevler için düzenlenmiştir.

Çayyüzü Mahallesi, Alim Karataş Evi, Güney Cephesi

Çayyüzü Mahallesi, Ali Kurt Evi, Zemin Katın Güneyindeki Mekân

Mekânların kapı ve pencereleri ahşap pervazlıdır. Kare veya dikdörtgen şekilli planlara sahip birimlerin üzerleri ahşap tavan ve bağdadi ile örtülüdür.

Çayyüzü Mahallesi, Konut Mimarisinden Bir Örnek

Çayyüzü Mahallesi, Konut Mimarisinden Bir Örnek

Çayyüzü Mahallesi, Mehmet Aydemir Evi, Zemin Katın Güneyindeki Mekân

Soğuk, kış günlerinde özellikle ahırın üst kısmına denk gelen odalar, hayvanların nefesleri ile de ısınmaktadır. Zeminleri sıkıştırılmış toprak veya kayrak taş ile kaplıdır. Kapı ve pencereleri sayesinde mekânların aydınlanması sağlanmıştır. Zemin kattan birinci kata ahşap veya taş merdivenle çıkılır.

Çayyüzü Mahallesi, Ali Özcan Evi, Birinci Kata Çıkışı Sağlayan Merdiven

Üst katlar altta taş paye, ahşap direk veya duvarla taşınmaktadır.

İnsanların konutlarındaki yaşamı çoğunlukla üst katlarda geçtiği için mekân örgütlemesi bu mantıkla çözümlenmiştir. Mahalledeki evlerin büyük kısmında üst katlar, mevsimin elverişli olması sebebiyle dış sofalı plan tipinde yapılmıştır. Sofa, halıların dokunduğu, meyvelerin kurutulduğu, yazın misafirlerin de ağırlanabildiği açık bir mekândır. Üzeri ahşap tavanla örtülüdür ve örtü sistemi ahşap direklerle taşınmaktadır. Ahşap direklerin arası düz veya kafes şeklinde korkuluklara sahiptir. Bazı örneklerde korkulukların bir ucuna bulaşık yıkamak için dışarıya doğru

taşıntı yapan ahşap veya teneke malzemeden bulaşıklık konulmuştur. Sofanın yan duvarlarında ocağı bulunan evler de mevcuttur.

Çayyüzü Mahallesi, Alim Karataş Evi,
Birinci Kat Sofasının Kuzeyden Güneye Doğru Görünümü

Çayyüzü Mahallesi, Mehmet Aydemir Evi, Sofanın Kuzeyindeki Ocak

Çayyüzü Mahallesi, Ali Özcan Evi, Birinci Kat Sofasına Açılan Kapı ve Pencere

Konutlarda oda sayısı değişebilmektedir; konutun büyüklüğüne göre tek odadan başlayıp iki odaya kadar ulaşan örnekler de mahallede tespit edilen örnekler arasında vardır. Odaların arasında eyvan bulunan evlerle de karşılaşılmaktadır. Odaların tek veya çift kanatlı ahşap kapıları ile pencereleri doğrudan sofaya açılmaktadır.

Tavan ve tabanları ahşap ile döşeli odalar, ailelerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmiştir. Çoğunlukla odaların bir kenarı ahşaptan yüklük, gusülhane, dolap ihtiyaçlarını karşılayan sisteme sahiptir. Ocaklar odanın uygun bir kenarına hafif odanın içine taşacak şekilde verilmiştir. Kemerli veya düz nişlere sahiptirler. Duvarlarında sergen (raf) adı verilen tabak, bardak vs. koymaya yarayan uygulamalara da rastlanabilmektedir.

Çayyüzü Mahallesi, Mehmet Aydemir Evi,
Birinci Katta Kuzeydeki Odanın İçten Görünümü

Çayyüzü Mahallesi, Mehmet Aydemir Evi,
Birinci Katta Kuzeydeki Odanın Ocağı

Çayyüzü Mahallesi, Hikmet Yılmaz Evi,
Zemin Katta Batıdaki Ocağı Doğusundaki Dolap

Günümüzde eski evlerin bazıları yenilenmiş veya eklemelerle bu özelliklerini yitirir duruma gelmiştir.

Evlerin büyük kısmının süsleme bakımından sade tutulduğu gözlenmektedir. Dış sofalarda ahşap direklerini birbirine bağlayan kemerler aynı zamanda bezemeye yöneliktir. Ahşap tavanlar, oda kapıları, dolaplar genellikle süslemelerin görüldüğü unsurlardandır.

Konutların kitabeleri bulunmamaktadır. Çoğunlukla günümüze ulaşan konutlar XIX. yüzyılın ilk yarısı ve ikinci yarısına tarihlendirilmektedir. Tarihlendirilme yöredeki konutların birbiri ile karşılaştırılması, Aydın ve Ege Bölgesi'ndeki örneklerle değerlendirilmesi, tarihi dokümanlar, kaynağı sağlam sözlü bilgiler, varsa yayınlar ve kitabesi üzerinden yapılabilmektedir. Çayyüzü Mahallesi'nde Ali Özcan Evi (1960), Mehmet Aydemir Evi (1926), Nesrin Kaydırak Evi (1926), Ömriye Toyumuş Evi (1926), Nefise Dağlı Evi (1960), Hasan Aydemir Evi (1960), Yusuf Demir Evi (1960), Zekiye Demir Evi (1940), mimari özellikleri ve korunabilmişlikleri ile ilginç örneklerdendir.

Çayyüzü Mahallesi'ni öne çıkaran şüphesiz Kurtuluş Savaşı devam ederken ülkemizin ilk şehitliğinin oluşturulması ve ilk şehitlik abidesinin dikilmesidir. Şehitlik, köy mezarlığında ayrılan bir alanda düzenlenmiştir. Bu şehitlik ve abide Milli Mücadele Dönemine ilişkin kaynaklık eden önemli bir veridir. Çayyüzü Mahallesi'nin geçmişine ışık tutan diğer veriler arasında köy mezarlığında bulunan mezar taşları yer alır.

Çayyüzü Mahallesi, Köy Mezarlığı
(Halk Arasında Kahve Yanı Mezarlığı Olarak Bilinir)

Mahalle sakinlerinden 76 yaşındaki Kazım Şahin yukarı mahallenin 2-3 km ilerisinde bulunan Ahatlar (halk arasında hatlar mezarlığı olarak geçiyor) mezarlığına babasından duyduğu kadarıyla yaklaşık 100 yıldır cenaze konulmadığını belirtmiştir.

Çayyüzü Mahallesi, Ahatlar Mezarlığı
(Halk Arasında Hatlar Mezarlığı Olarak Bilinir)

Aşağıdaki mezarlığın adı ise kahve yanı mezarlığıdır. Köy muhtarı Turhan Kurt, kahve yanı mezarlığında eskiden mezarlık içinde çok fazla eski mezar taşı bulunduğunu sonradan büyük bölümünün çalındığını ifade etmektedir. Ulaşımın kolaylaştırılması amacıyla mezarlıktaki yolun en az 100 yıl önce açıldığı belirtilmiştir. Günümüze ulaşan mezar taşları

incelendiğinde Çayyüzü Köyü'nde yaşayan aile ve kişi isimleri kısmen de olsa ortaya çıkmaktadır. Eski mezar taşlarından tespit edebildiklerimiz ve üzerinde bulunan yazıların okunuşları aşağıdaki gibidir:

Şehitliğin karşısında girişe yakın yerde bulunan mermer mezar taşı:

Başlığı sarık biçimindedir.

Ölçüleri: 83X29X3.5 cm

1. Hüve'l-Bâki sene 1323 (Miladi 1905-6)
2. İbret eyle bak kabrim taşına
3. Yarın elbet gelir başına
4. Hacı Hüseyin oğlu Ahmed
5. Rûhuna Fâtiha

(alt kısımda küçük yaprak şekilli desen ile bezelidir)

Mezarlık içinde bulabildiğimiz en eski tarihli mezar taşı olması bakımından önemlidir

Yakınında yer alan mermer mezar taşı:

Başlığı akantus yaprakları biçimindedir.

Ölçüleri: 68X40X4.5 cm

1- Hüve'l-Bâki hicri sene 1332 (Miladi 1913-14)
2- Abd müznib ü RabbGafûr
3- Osman'ın zevcesi Gülsüm
4- Rûhuna Fâtiha

Yakınında yer alan mermer mezar taşı:

Başlığı sarık biçimindedir.

Ölçüleri:80X35X4.5 cm

1. Hüve'l-Bâki sene 1333 (Miladi 1914-15)
2. İlahî ravza-i cinan
3. Eyle makâmım hemân
4. İmam oğlu Abdullah
5. Rûhuna Fâtiha

Şehitliğin sol tarafında bulunan mermer mezar taşı

Ölçüleri:60X34X4 cm

1. 1343 (Miladi 1927)
2. Cihana doymadı canım
3. On beş yaşında gitti civanım
4.(Alt kısmının kırık olmasından dolayı okunamamıştır).kızı Emir Aişe

Mevcut ayak taşlarının bir kısmı düz, süslemesiz bir kısmı ise hayat ağacı motifi ile bezenmiştir.

HALK KÜLTÜRÜ

Her yerleşimin kendine özgü bir halk kültürü bulunmaktadır. Bu bağlamda Anadolu aslında zengin bir kültürel mozaiği meydana getirir. Çayyüzü Mahallesi'nde de çoğunluğu Aydın'da rastlanan bir halk kültürü mevcuttur.

Evlilik: Çayyüzü Mahallesi'nde evlilik adetleri modern hayatın etkisi ile fazlaca değişim geçirmiştir. Düğün öncesi yapılan nişan tek seferde yapılmaktadır. Nişan günü oğlan evi tarafından kız evine sadece evlenecek kız için hazırlanan gelin tepsisi ve baklava tepsisi gönderilir. Aynı zamanda kızın annesine, babasına, kardeşlerine, amcasına, dayısına, halasına da içerisinde çeşitli hediyelerin bulunduğu (giysiler, lokum-bisküviler vs.) tepsiler gönderilir. Karşılığında kız evinden oğlan evine tavuk ve pilav, ayrıca damada, damadın annesine, babasına, amcasına, teyzesine, kardeşlerine, dayısına, halasına aynı şekilde nişan tepsisi gönderilir.

Düğünleri Çarşamba günü başlayıp davullu, içkili, eğlenceli olur ve Perşembe günü sona erer. Günümüzde ise Cumartesi ve Pazar günleri yapılmaktadır. Düğüne davet edilen kişi düğün yerine yaklaştığında silah atar, davulcu ve zurnacıyla birlikte silah atan davetliyi karşılamak üzere gidilir ve düğüne davetli kişi karşılandıktan sonra düğün yerine hep birlikte gelinir. Düğüne davet edilen kişi maddi durumuna göre okuntu(davetiye) hediyesi olarak keçi, koyun, horoz getirir. Getirilen bu hayvanların bir kısmı kesilir ve misafirlere ikram edilir.

Düğünlerinde Aydın'ın zeybek oyunu halen oynanmaktadır. Düğün evi tarafından bütün köye yetecek kadar üç-dört çeşit yemek yaptırılır; yemekler mevsim sebzesine göre değişmektedir. Günümüzden yaklaşık 40 yıl önce gelin almaya at ile gidildiği, gelin ile birlikte çeyizinin alınıp gelindiği belirtilmiştir. Getirilen çeyiz düğünden en az on beş gün önce serilir ve mahalle halkı tarafından gelinip görülür. Günümüzde ise

süslenmiş bir otomobil ve konvoy ile ulaşım sağlanır. Gelinlik beyaz renkli olup, damatlık ise takım elbise ve takım elbisenin üzerine giyilen kapan adı verilen pardösüden oluşmaktadır. Pembe gelinlik giyen geline kırmızı duvak örtülür, kafasına çiçek bağlanır. Gelin baba evinden çıkarken yağ gibi gitsin düşüncesi ile arkasından yağ dökülür ve atın üzerine bindirilir. Atın iki tarafından ipleri tutulur ve önden bir kişi atı çeker. Düğün alayı ile birlikte gelin, oğlan evine doğru yola çıkar. Oğlan evine gelindiğinde gelinin üzerine bereketli olması için buğday atılır, geldiği bu evde çivi gibi çakılı kalsın, ömrü boyunca burada yaşasın düşüncesi ile çivi çaktırılır ve çalışkan olsun düşüncesi ile kül döktürülür. Bu uygulamaların bir kısmı günümüzde de devam etmektedir. Düğün bittikten sonra gelinin çeyizi damadın yakın akrabaları tarafından gelinip görülmektedir.

Sünnet töreni: Yaklaşık 40 yıl önce sünnet düğünleri Çarşamba ve Perşembe günleri olup, içkili, davullu yapılmıştır. Günümüzde Cumartesi ve Pazar günleri olmaktadır. Cumartesi günü üç ya da dört çeşit yemek verilmektedir.

Giysiler: Kadın giysisi gömlek, şalvar ve başörtüsünden oluşur. Erkek giysisi, mintan gömlek, kumaş pantolon, başa ise kasket giyilir.

Çocuğa isim verme adetleri: Sağ kulağına ezan okunur, sol kulağına kamet getirilir ve üç kere ismi söylenir. Adı verilen çocuğun dişini ilk gören kişi, çocuğa hediye alır.

Asker uğurlama adetleri: Bütün köy halkı askere gidecek genci yemeğe davet eder ve eğlence düzenlenir. Genç, yola çıkacağı gün cüzdanına çetir adı verilen küçük bir taş alır, o taşın kendisini geri getireceğine inanır. Askere gidecek gencin mendili düğümlenir ve bütün mahalle halkı dua ederek genci yolcu eder. Askerliğini bitiren genç, evine döndüğünde cüzdanındaki küçük taşı aldığı yere geri koyar ve düğümlenen mendili çözer.

Ölüm adetleri: Cenazenin ilk üç gününde komşular ve yakın akrabalar tarafından mevsim sebzelerine göre yemek yapılır ve getirilir. Üç gün hayrı, yedi gün hayrı yapılır. Kırkıncı günde lokma dökülür. Elli ikinci gününde mevlit okutulup yemek verilir. Cenazenin olduğu evde bir hafta boyunca ev süpürülmez. Ölen kişinin giysileri ihtiyaç sahiplerine verilir.

Bayram kutlamaları: Yaklaşık 30-40 yıl önce her iki bayram beş gün sürer ve bu beş gün içerisinde çevre köylerden gelenler ile birlikte bütün köylerde olduğu gibi gencer (Dini bayramlarda ve belli günlerde yapılan eğlence) düzenlenirmiş. Bayram akşamlarında seyirlik oyunları oynanırmış. Günümüzde gencer adı verilen bu tören uygulanmamaktadır.

Mevsimlere yönelik inançları: Mahallede Selvi yapraklarının sararması ile sonbaharın erken geleceğine inanılır. Ormanda pelit çok olduğunda da kışın uzun süreceğine inanılır.

Halk arasında kocakarı ilacı olarak adlandırılan ilaçlar: Kesikler için havanda dövülen kireçcik otu, iltihaplar için damar otu kullanılır. Soğuk algınlığı için ayağın altına kekik yağı sürülür. Hayvanlar için de katran kullanılmıştır.

Batıl inançları: Mahallede Salı günü iş yapılmaz, Çarşamba ve cumartesi günleri çamaşır yıkanmaz, Cuma günü temizlik yapılmazmış. Gece aynaya bakılmaz, tırnak kesilmez uğursuzluk getireceğine inanılır. Elleri birbirine bağladığında nasibin kapanacağına inanılır. Baykuş öttüğünde birinin öleceğine inanılır.

Yatır: Mahalle mezarlığının doğusunda halk arasında Arap Dede adı verilen yatır bulunmaktadır.

SONUÇ

Bu kitap T.C. Efeler Belediyesine bağlı mahallelerden biri olan Çayyüzü Mahallesi'ni tarihî ve kültürel açılardan inceleyerek geleceğe iz bırakmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma sırasında mahalleye gidilerek yerinde incelemelerde bulunulmuş, fotoğraflar çekilmiş, mahallenin tarihi ve kültürü ile ilgili bilgiler birinci ağızdan dinlenerek kayıt edilmiş, aynı zamanda yazılı kaynaklardan da faydalanılmıştır. Mahallenin geleneksel el sanatlarına ilişkin sorularımıza ise yeterli cevap verilememiş, yöresel el sanatlarına ilişkin örneğin mevcut olmadığı bildirilmiştir. Özetle; Çayyüzü Mahallemizde bulunan ve günümüze ulaşan sivil mimarlık örnekleri yöresel mimarinin burada da uygulandığını göstermektedir. Aydın'ımıza özgü halk kültürümüzde görülen uygulamalar aynı şekilde mahallemizde de devam etmektedir. Çayyüzü'nü diğer mahallelerimizden ayıran özelliği ise Milli Mücadele Döneminde ülkemizin ilk şehitliğinin oluşturulduğu ve ilk anıtın dikildiği yer olmasıdır. Bu açıdan mahallemiz ayrı bir öneme sahiptir. Şehitlerimizin ruhu şad olsun.

KAYNAKÇA

1- A.Munis Armağan, Bozmenderes'ten Bozdağlar'a Kuvayı Milliye, İzmir, 2005.

2- Aydın İl Tarihi, Aydın, 2012.

3- Aydın Kültür Envanteri-1, Aydın,2012.

4- Aydın İl Yıllığı, İzmir, 1967.

5- Asaf Gökbel-Hikmet Şölen, Aydın İli Tarihi Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar, Cilt, 1, Aydın, 1936.

6- İbrahim Cavid, Aydın Vilayet Salnamesi, R.1307/H.1308, Ankara, 2010.

7- Musa Şaşmaz, Türkiye'nin İdari Taksimatı, 1920-2013, III. Cilt, Ankara, 2014.

8- Mustafa Kenan Özkan, Aydın İl'inde Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Kutlamaları, Onuncu Yıl Anıtları, Aydın, 1999.

9- Salnâme-i Vilayet-i Aydın (İzmir Vilayet Salnamesi), (1312/1894)

10- Salnâme-i Vilayet-i Aydın (İzmir Vilayet Salnamesi), (1313/1895)

11- Salnâme-i Vilayet-i Aydın (İzmir Vilayet Salnamesi), (1314/1896)

12- Salnâme-i Vilayet-i Aydın (İzmir Vilayet Salnamesi), (1315/1897)

13- Salnâme-i Vilayet-i Aydın (İzmir Vilayet Salnamesi), (1316/1898)

14- Salnâme-i Vilayet-i Aydın (İzmir Vilayet Salnamesi), (1312/1894)

15- Salnâme-i Vilayet-i Aydın (İzmir Vilayet Salnamesi), (1325/1908)

16- Salnâme-i Vilayet-i Aydın (İzmir Vilayet Salnamesi), (1326/1910-11)

17- Sedad Hakkı Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, İstanbul, 1954.

18- http://www.tuik.gov.tr, 22.06.2015

Çayyüzü Mahallesi, Sağıroğlu Mevkii (Nedim Özkaş Arşivi)

Çayyüzü Mahallesi, Çayyüzü Şehitliği
(Aşkın Yeğin Arşivi)

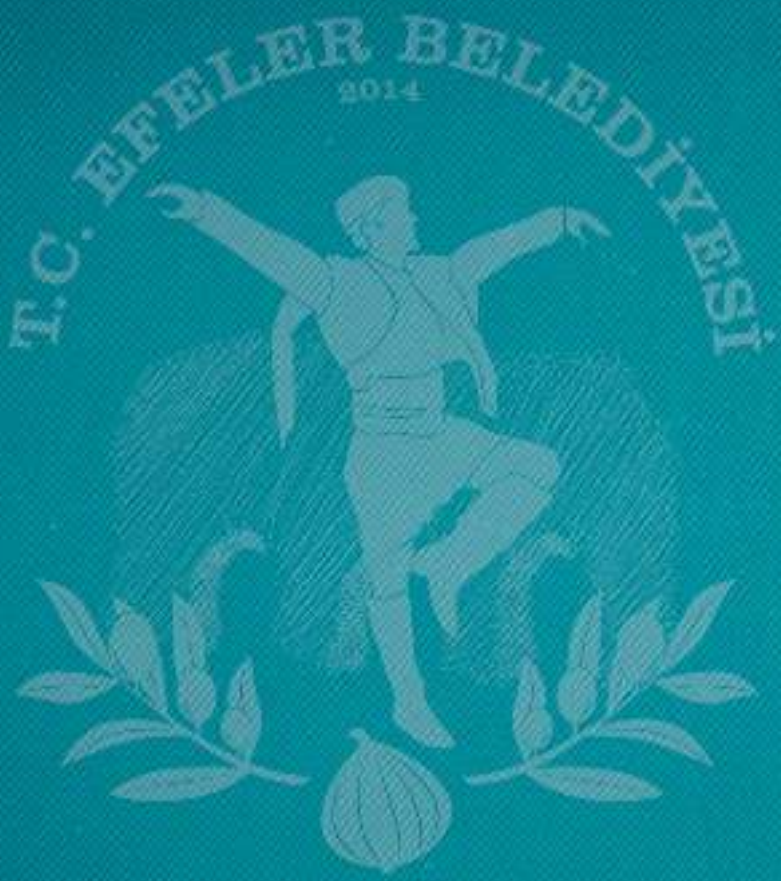

444 80 09
0533 706 01 09
www.efeler.bel.tr
0256 227 09 98
efeler@efeler.bel.tr

twitter.com/EfelerBelediye
instagram.com/efelerbelediyesi
facebook.com/EfelerBelediyesi
youtube.com/efelerbelediyesi
Yedi Eylül Mah. İzmir Bul. No:5 Efeler / AYDIN

ISBN: 987-605-66404-8-3
9 786056 640469